

COVID-19 Pandemisinde Bilgiye Erişimin Önündeki Büyük Engel: Sayısal Bölünme/Bilgi Uçurumu

The Big Obstacle/Barrier to Access Information in the COVID-19 Pandemic: Digital Divide

Neslihan Er-Koçoğlu*

The editorial of this issue focuses on the phenomenon of digital divide, which proved to be one of the biggest barriers to access information during the COVID-19 pandemic, and addresses the role of social institutions and public spaces affected by the pandemic in overcoming this digital divide. Also, we gladly announce that the articles in our journal will be published in early view starting from the issue of September 2020.

Merhaba Değerli Okur,

COVID-19 pandemisi 2020 yılının sonuna yaklaşmamıza rağmen bütün dünyayı etkisi altına almayı sürdürmektedir. Eğitim, sağlık, aile vb. toplumsal kurumlar ve okul, kütüphane, müze gibi kamusal alanlar pandeminin yarattığı yeni düzenden büyük ölçüde etkilenmiştir. Pandemi sürecinde temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının “acil uzaktan eğitime” geçmesiyle öğrenciler ve öğretmenler, okullar ve kütüphaneler gibi kamusal alanların bu noktada sunduğu olanaklardan büyük ölçüde mahrum kalmıştır. Evlerinde eğitime devam etmeye mecbur bırakılan öğrenciler (özellikle özel gereksinimli ve sosyal dışlanmış bireyler) bilgi ve iletişim teknolojilerine kısıtlı düzeyde sahiplikleri dolayısıyla eğitim haklarından dolaylı olarak mahrum kalmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu ([TÜİK], 2020) verilerine göre 2020 yılında hanelerde bilişim teknolojilerini bulundurma oranı masaüstü bilgisayarda %16,7; taşınabilir bilgisayarda (dizüstü, netbook) %36,4; tablet bilgisayarda %22,0; cep telefonlarında ise %99,4 olarak hesaplanmıştır. İstatistikte televizyona (TV) ilişkin istatistiki güncel veri bulunmadığı, internete bağlanan TV oranının %33,8 olarak belirtildiği gözlenmiştir. Ayrıca aynı kurum tarafından yayımlanan bültende (Hanehalkı Bilişim Teknolojileri, 2020), hanelerin %90,7'sinin evden internete erişim olanağı bulunduğu belirtilmiştir. İlgili kurum tarafından sunulan verilerde internete bağlanma oranı yüksek olsa da etkin uzaktan eğitim için gerekli yeterli teknolojik donanımın hanelerde bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca çoğu hanede birden fazla öğrencinin bulunabileceğini dikkate almak gerekmektedir. Bunun yanı sıra akıllı telefon ve TV ile dersleri takip etmenin zorluğu da gündem oluşturabilecek diğer sorunlar arasında yer almaktadır.

Pandemi sürecinde bilgi toplumu/bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) alt yapısına ve onu kullanabilme becerisine sahip olma büyük önem kazanmıştır. Günümüz dünyasında bilgiye erişim için öncelikle onun teknolojisine sonrasında dijital okuryazarlık becerilerine sahip olma gerekmektedir. Bunlara sahip olunmadığında ise bireyler ve toplumlar bilgiye erişimde büyük

* Arş. Gör. Dr., *Türk Kütüphaneciliği* Editörler Kurulu Üyesi ve Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-posta: er.nslhn@gmail.com

Research Assistant Dr., Member of Turkish Librarianship Journal Editorial Board and Ankara University Department of Information and Records Management, Turkey.

bir engelle karşılaşmaktadır: Sayısal uçurum. Sayısal uçurum, bir diğer deyişle bilgi uçurumu/dijital bölünme “hem bilgi ve iletişim teknolojilerine (BİT) erişim fırsatları hem de interneti çok çeşitli etkinlikler için kullanmaları açısından farklı sosyo-ekonomik düzeydeki bireyler, haneler, işletmeler ve coğrafi alanlar arasındaki boşluk”tur (Organisation for Economic Co-Operation and Development [OECD], 2001, s. 5). Bilgi toplumu teknolojilerini edinmede hanelere ve toplumlara evrensel erişim ve evrensel hizmet fonu aracılığıyla olanak sağlanmaktadır. Ayrıca kütüphaneler ve okullar da bunu olanaklı kılmaya çalışan en önemli kamusal alanlardandır. Ancak günümüzde bu boşluk/uçurum yalnızca teknoloji sahipliği veya dijital aygıtları kullanma becerisi ile değil aynı zamanda sahip olunan/üretilen ve kullanılan bilgi ile de kendini göstermektedir. Çünkü dijital aygıtlar ve teknoloji bilginin iletimini sağlayan araçlardan öte bir şey değildir; asıl önemli olan bilgi, onun kesintisiz akışı ve üretimidir.

Kütüphaneler, pandeminin toplumları evlere hapsettiği süreçte bireyleri nitelikli bilgiye eşit biçimde erişirmek için hizmetlerini çoğunlukla sayısal biçimde sunmaya çalışmıştır. Ayrıca sürecin, sayısal kütüphanelerin etkinliği ve onlara fiziki erişim mümkün olmadığında hizmetlerin nasıl kurgulanacağını yani bilgi hizmetleri sektörünün sayısala geçişini daha da hızlandırdığı kesindir. *IFLA/UNESCO'nun Sayısal Kütüphaneler Manifestosu*'nda (2011), dijital uçurumu kapatmanın, Birleşmiş Milletler'in Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmada kilit bir faktör olduğu ve bilgi kaynaklarına ve iletişim araçlarına erişimin, kültürel ve ekonomik kalkınma kadar sağlık ve eğitimi de desteklediği önemle vurgulanmaktadır. Bu *bildirge* sayısal uçurumu önlemede kütüphanelerin etkisini gözler önüne sermektedir. Pandemi süreci, sosyal bütünleşmede ve dijital uçurumu önlemede kütüphanelerin rolünü ve önemini dünyaya bir kez daha göstermiştir. Ancak pandemi sürecinde bir süre bu kamusal alanların da kısıtlı hizmet vermesi ve okullardaki (yükseköğretim, ortaöğretim ve temel eğitim kurumları...) olanakların (bilgisayar laboratuvarı, ücretsiz internet vb.) olmayışı ve bireysel imkanlarla eğitim hakkından yararlanma gibi durumlar ülkeler ve bireyler arası eşitsizlikleri bütün dünyaya açıkça göstermiştir. Kütüphanelerin ülkedeki varlığının, yalnız çalışma salonlarından ibaret olmadığı, toplumu bütünleştirme ve bilgi uçurumunu önleme gibi büyük toplumsal gerekliliklere hizmet ettiği umarız ki en iyi bu süreçte net bir biçimde algılanmıştır. Eğitim kurumları ve kütüphaneler bu süreçte varlıklarının değerini yoklukları ile göstermiştir... Bu süreçte meslek örgütleri de aktif bir biçimde çalışmış, çeşitli konularda webinar/lar düzenlemiş, meslektaş adaylarının dijital uçurumla karşı karşıya kalmaması için “Askıda İnternet” kampanyasını başlatıp başarıyla yürütmüştür.

Değerli Bilim İnsanı (Hakem/Yazar), Yayıncı ve Bilgi Sağlayıcı,

Toplumsal yaşamı etkilemesinin yanı sıra daha önceki sayımızda belirttiğimiz üzere yayıncılık sektörü ve bilimsel iletişim sürecinde de pandeminin etkilerini görmemek olanaksız... Bilimsel iletişimin bütün süreçlerinde özellikle hakem/akran değerlendirme vb. alt süreçlerinde bu etkiyi görmemek mümkün değil... Bu bağlamda Eylül ayında kutlanan Hakem Değerlendirme Haftasını anmamak olmaz... Dergimiz Eylül sayısında yayımlanan, hakem değerlendirme sürecine ilişkin güncel konuları ele alan, Akça ve Akbulut tarafından kaleme alınan yazıyı okumanızı özellikle öneririz. Bilimsel iletişimin bel kemiğini oluşturan hakemlere bu sayede şükranlarımızı sunmak isteriz. Bilimsel iletişim sürecinin en önemli aktörlerinden olan hakemler, akran değerlendirmesi ile bilimsel süreli yayıncılığın sürmesine katkıda

bulunmaktadır. Gönüllüğün en ağır işçilerinden olup bilimin sürekliliğine öncülük ettiğiniz için sağ olun, var olun!

Pandeminin getirdiği bir diğer şey ise mekansızlaşmadır... Açık erişim ve açık bilimin değeri de bu süreçte böylelikle bir kez daha görülmüş oldu... Yayıncılar ve diğer bilgi sağlayıcıları da bu süreçte canla başla mücadele etmiş ve hizmet sundukları toplulukları ihmal etmemiştir. *Türk Kütüphaneciliği* olarak bizler de açık erişim ve açık bilimin değerini yaşatmaya ve bu bağlamda siz okurlarımızı alanımızdaki çalışmalarla buluşturmaya devam edeceğiz.

Değerli Okur,

Dergimizin bu sayısında biraz burukluk biraz da sevinç taşıyoruz yüreğimizde. Editörler Kurulu olarak dergimizden uzun yıllardır emeğini ve zamanını esirgemeyen Dr. Öğretim Üyesi Güleda Doğan (2009-2020) ve Dr. İpek Şencan (2014-2020)'ın aramızdan ayrılış bilgisini paylaşmak istiyoruz. Dergimize verdikleri emekleri için editörlerimize sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Yüreğimizdeki burukluğu hafifletecek sevinçli haberimiz ise Ankara Üniversitesinden Elif Öztop ve İstanbul Kültür Üniversitesinden Rahmi Akkılık'ın (yeniden) Editörler Kurulumuzda yer almış olmalarıdır. Aramıza katılan değerli meslektaşlarımızın kurulumuzu güçlendireceğine inanarak zaman ve emek isteyen, bilimsel iletişim sürecinin bir diğer aktörü olan editörlüğe attıkları önemli adım için onları kutlarız. Bu sayede bir bayrak yarışı olarak gördüğümüz editörlük görevinin de bilimsel iletişim sürecinde hakemlik kadar önemli bir basamak olduğunu vurgular ve bu süreçteki bütün gönüllü arkadaşlara teşekkürlerimizi sunarız.

Haziran sayımızdan bu yana Türkiye'deki güzel gelişmelerin yanı sıra üzücü haberlere de tanıklık ettik. Bu süreçte meslektaşlarımız, sağlık çalışanlarımız, kütüphanelerimizdeki rafları anlamlı kılan kitapların kahraman yazarları aramızdan ayrıldı. Hepsini rahmetle anıyoruz...

Değerli Okur,

Sizi, epeydir üzerinde düşündüğümüz ancak yeni uygulamaya geçtiğimiz bir yenilik hakkında bilgilendirmek isteriz. Eylül 2020 sayımızda kabul edilmiş makalelerin erken görünüm olarak yayımlandığını müjdeleriz. *Türk Kütüphaneciliği*'nin Eylül sayısını Aralık 2019'dan bu yana dünyayı egemenliği altına alan pandemi ve onun değiştirdiği yeni dünya düzeni ile karşılıyoruz. Biliyoruz ki bu zorlu süreçte fiziksel, ruhsal, ekonomik vb. sıkıntılarla baş etmek zorunda kalmış olabilirsiniz. Umarız mesleki bilgiye erişimde güncel sayımız ve arşivimizle size az da olsa katkıda bulunabiliriz. Sağlıklı bir sonbahar geçirmeniz ve Aralık 2020 sayımızda yeniden görüşmek dileğiyle...

Saygılarımızla!

Kaynakça

Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2020. (2020, 25 Ağustos). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 33679. Erişim adresi: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33679>

The International Federation of Library Associations and Institutions ve The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (Kasım 2011). *IFLA/UNESCO manifesto for digital libraries*. Erişim adresi: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-manifesto-for-digital-libraries>

Organisation for Economic Co-Operation and Development. (2001). *Understanding the digital divide*. Paris: OECD. Erişim adresi:

Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *Hanelerde bilişim teknolojileri bulunma oranı, 2004-2020*. Erişim adresi: http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028